

SEL MİTLERİ

Flood Myths

Prof. Dr. Bilge SEYİDOĞLU*

ÖZET

Tanrının veya Tanrıların emirlerinin dışına çıkanlar, onların hoşlarına gitmeyen hareketlerde bulunan insan toplulukları sel felaketine uğratılarak cezalandırılırlar. Bu olayları anlatan hikâyelere mitolojide, din kitaplarında ve efsanelerde rastlarız. “Sel Mitleri” adı altında yazdığımız makalede, Sümer Mitolojisinde Tevrat’da Yunan Mitolojisinde Hindistan ve İnka efsaneleri arasında yer alan sel mitleri anlatılmıştır.

Anahtar Kelimeler

Sel Mitleri, Sümer Mitolojisi, Yunan Mitolojisi, Hindistan ve İnka Efsaneleri

ABSTRACT

Those who disobey to the rules of God or Gods, the human communities having misbehaviors are punished by Gods through flood myths. We can see all these stories in mythology, in the religious books and legends. In this article, titled “The Flood Myths”, flood myths which are mentioned in Sumerian mythology, in the Old Testament, in Greek mythology and, in Indian and Inca legends are told.

Key Words

Flood Myths, Sumerian Mythology, Greek Mythology, Legends of India and Inca

Evrenin nasıl oluştuğunu, insanların, bitkilerin ve hayvanların ilk defa nerede, nasıl ve hangi olaylar sonucunda meydana geldiğini anlatan mitler, aynı zamanda ilk inanç sistemleridir. Bu sistemin içinde, insanlar hayatlarını devam ettirirken, uymaları gereken kurallar da belirlenir. Kuralların yer aldığı olaylar, belli hikâyeler şeklinde verilir. İlk zamanlarda meydana gelmiş olan kutsal hikâyeler sözlü gelenekte devam etmiş, daha sonra, din kitaplarına girmiş, bir kısmı da sözlü gelenekte yaşamaya devam ederek, günümüze kadar gelmişlerdir. Bu hikâyeler içinde, en tanınmış olanlarından birisi Tufan Mitleri yahut Sel Mitleri’dir.

Herhangi bir nedenle, insanlık kutsal güçler tarafından sel felaketi ile cezalandırılır. Sel Mitleri’nin en eskisi M.Ö. 3000 yılına ait olan, Sümerlerin *Gılgamış Destanı*-nda yer alır. M.Ö. 4000 yıllarında, Mezopotamya’da yerleşmiş olan

Sümerlerin *Gılgamış Destanı*-nın kahramanı Gılgamış, ölümsüzlüğü aramaya çıkar. Büyük mücadelelerden sonra, güneşin geçtiği sarayda yaşayan “Uzak-taki” adıyla tanınan Utnapiştim’i bulur. Tanrılar, insanlar arasında yalnızca ona ölümsüzlük vermişlerdir.¹

Ölümsüzlük Hikâyesi: Fırat kıyısında kurulmuş olan Şurupal kenti halkının gürültüsünden, Tanrılar rahatsız olur ve o kent halkını cezalandırmaya karar verirler. Halkı yok etmeden önce Ea, Utnapiştim’i bir rüya ile uyarır. Tanrıların sözlerini kamyış evine fısıldar ve ona nasıl kurtulacağını anlatır. Kendisine bir tekne yapacaktır. Bu teknenin ölçüleri ve nasıl yapılacağı da ayrıca kendisine bildirilir. Yedi günde, gemi tamamlanır. Utnapiştim, yine kendisine öğretildiği gibi, bütün yaratıkların tohumunu, ailesini, akrabalarını, yabancıl ve evcilleşmiş hayvanları, zanaatçıları tekneye alır. Her tarafı sımsıkı kapatır.

* Atatürk Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü, Erzurum. bilgeseyidoglu@atauni.edu.tr

Gece bastırınca, tufan başlar, suların dehşetinden Tanrılar bile korkup, gökyüzünün en üst katına kaçarlar. Bütün insanlar yok olurlar.

Altı gün altı gece sonra, sel felaketi sona erer, hava sakinleşir. Gemi, Nişir Dağı'nın üzerine oturur. Utnaşıttım, önce bir güvercin, sonra da bir kırlangıç salar. Kuşlar, konacak yer bulamayınca, geri dönerler. Daha sonra salıverilen kuzgun, geri dönmez ve kendisine yiyecek aramaya başlar. Böylece, gemi halkı kurtulduklarını anlar ve tanrılara kurban sunarlar. Tanrılar, Utnaşıttım ve karısına sonsuz hayatı bağışlarlar. Gemi halkı da kurtulur ama Utnaşıttım ve eşi seçilmiş insanlar olarak, Tanrılar tarafından ebedî hayatla ödüllendirilirler.

Yaptıkları kötü bir hatadan dolayı, sel felaketi ile insanların cezalandırılmaları olayına, Tevrat'ta, İncil'de ve Kuran'da da rastlıyoruz.

Tevrat'ta: Yahweh (Yaratıcı), insanların, akıllarının, fikirlerinin hep kötülük yapmakla meşgul olduğunu görür ve onları cezalandırmaya karar verir. Yalnız içlerinden birinin, "Nuh"un kulsursuz olduğunu görür. Onu ve ailesini diğerlerinden ayırır. Altı yüz yaşında olan Nuh, Tanrı'nın emrettiği şekilde ve ölçülerde bir gemi inşa eder. Emredildiği şekilde, Nuh, eşi ve oğulları; Sam, Ham ve Yafes'i eşleriyle birlikte gemiye alır. Temiz ve kirli sayılan her tür hayvandan birer erkek ve dişi olmak üzere gemiye girerler. Yılın ikinci ayının on yedinci günü, yeryüzüne kırk gün kırk gece yağmur yağar, sular yükselir. Yeryüzü sular altında kalır. Yüz elli gün sonra sular azalır, gemi yedinci ayın on yedinci günü Ararat Dağları'na oturur. Kırk gün sonra Nuh, geminin penceresini açar, kara parçası bulmak amacıyla, önce kuzgunu, sonra iki kere güvercini yollar. Güver-

cin, ikinci dönüşünde, gagasında zeytin yaprağı ile geri gelir. Bütün insanlık yok olmuş, Nuh ve eşi, gemidekilerle birlikte yeni bir hayata başlamışlardır.²

İncil'de ve Kuran'da da Tanrı'nın emirlerini dinlemeyenlerin, zulmedenlerin, Tufan'la cezalandırıldıklarına işaret edilmektedir.^{3,4} Mezopotamya dışında, dünyanın çeşitli bölgelerinde yaşayan insanlar arasında da, sel baskını ile ilgili mitler yaşamaktadır.

Yunan Mitolojisi'nden Deucalion Miti: Altın çağ sona ermeden çok eski devirlerde, insanlar günah işleme ve gururlu davranmaya başlarlar. Zeus, onları yok etmeye karar verinceye kadar, aynı şekilde davranırlar. Prometheus, insan olan oğlu Deucalion ve eşi, tufanın geleceğini haber vererek uyarır. Deucalion ve eşi, Pyrrha'yı odundan yapılmış sandığın içine yerleştirir. Dokuz gün dokuz gece süren yağmurun sonunda, bütün dünya yok olur, sadece iki dağın tepesi Yunanistan'da kalır. Parnassus ve Olympos dağları. Daha sonra, Tanrılarının evi, Olympos Dağı olur.

Odundan yapılmış sandık, Parnassus Dağı'nın üzerinde durur. Deucalion ve Pyrrha, dışarı çıkınca, kendilerinden başka her şeyin yok olduğunu görürler. Sular alçalıncaya kadar, sandıkta bulunan yiyeceklerle idare ederler. Dağdan aşağı inince, dehşet içinde kalırlar. Her taraf, çamur, balçık ve yosun içindedir. Canlı olarak ne varsa, hepsi yok olmuştur. Deucalion ve Pyrrha, kurtuldukları için, şükürlerini bildirirler. Zeus, gökyüzünden onlara şöyle seslenir, "Başınızı koruyun, annenizin arkanızdaki kemiklerini fırlatın." Pyrrha, "Sandıkta bizden başka kimse yoktur." der. Deucalion, Zeus'un ne kastettiğini anlar. Zeus, arkalarında bulunan kayalıkları anlatmak istemiştir. Kayalıklar, yeryüzü ananın

kemikleridir. Bu kayalar, yeryüzü yeniden insanla dolarken, insana dönüşmüşlerdir.

Yunan mitinde de, insanlığın tamamen ortadan kaldırılıp, yeniden oluşması olayı, işlenen günah yüzündendir. Yeryüzünden bütün canlıların silinmesi de, sel felaketi ile olmuştur.⁵

Hindistan: Manu ve Balık

Pek çok zamanlar öncesinde, Manu adlı bir adam yıkanmaktaydı. Su kabına ellerini uzatınca, küçük bir balık tuttu. Balık onunla konuştu: “Eğer bana bakar, büyüyünceye kadar beni korursan, seni gelecekte korkunç felaketlerden kurtarırım.” Manu, balığa sordu: “Ne anlatmak istiyorsun?” Balık, Manu’ya, yakında büyük bir sel felaketinin geleceğini ve bütün insanlığın yok olacağını haber verdi ve kendisini tekrar toprak su kabına koymasını istedi. Balık büyüdükçe, Manu onu kabını değiştirerek emniyette olmasını sağladı. Balık büyüyerek, dünyanın en büyük balığı Ghasha, oldu.

Manu, balığın söylediği gibi bir gemi inşa etti ve geminin ipini Ghasha’ya bağladı. Sular yükselip, bütün dünyayı kapladı, sonra sular durulunca, Ghasha, Manu’yu dağın tepesine götürdü.⁶

Hint mitolojisinde Manu, balığa iyilik ettiği için sel felaketinden kurtulmuştur. Özellikle belirleyici unsur “İyilik” tir. Manu, iyi olanı temsil etmektedir. Balık konuşur ve dünyanın en büyük balığı olur. Olağanüstü gücü temsil ettiği için, olağanüstü asıl gücün (Tanrının) insanların iyi olmasını istediğini anlarız. İyi olmayan diğer insanlar burada da sel felaketi ile cezalandırılmışlardır.

İnkalarda Sel Miti:

Bir zamanlar, Pachachama denilen vakitte, insanlar zalim, katil ve barbardı. Bütün bu işleri, insanlar korkusuzca yaparlardı. Tanrılardan nefret eder, hır-

sızlıklar ve savaş planlarıydı. Dünyada bozulmamış tek bir yer, Andes vardı.

Peru’nun yükseklerinde, günahsız iki çoban kardeş yaşıyordu. Lamaları garip bir şekilde davranmaya başlayınca, onunla ilgilendiler. Lama, yemeden, içmeden kesilerek, geceleri üzüntülü bir şekilde yıldızlara bakmaktaydı. Kardeşler, Lama’ya neler olduğunu sorduklarında, büyük bir sel felaketinin geleceğini ve bütün dünyayı yok edeceğini öğrendiler. İki kardeş ve aileleri, yüksek dağların tepelerindeki mağaralarda emniyette olacıklarına karar verdiler. Sürülerini de alarak, mağaralara çekildiler, sonra yağmur başladı. Dört hafta durmadan yağdı. Dağdan aşağı bakınca, Lama’nın doğru söylediğini anladılar. Bütün dünya tahrip edilmişti. Ölmekte olan insanların acıklı seslerini duydular. Sular yükseldikçe, mucizevi bir şekilde dağlar da yükseliyordu. Sular, mağaranın önüne kadar gelince, dağ yükselmeye devam etti.

Bir gün, yağmurun dindiğini ve suların çekildiğini gördüler. Güneş Tanrı, bir kere daha gözüksü ve gülümsedi, sular buharlaştı. Hazırlıkları tükenince, kardeşler yeryüzünün kurumuş olduğunu gördüler. Dağlar eski boyutlarına döndü. Çobanlarla dünyanın nüfusu yeniden oluştu. Yeryüzünde, insanlar meydana geldikten sonra, Lama tufanı hep hatırladı ve sadece yüksek yerlerde yaşamaya devam etti.⁷

Diğer mitlerle büyük bir benzerlik gösteren İnkaların Sel Miti de, kötülerin ve kötü yolda olanların cezalandırılması üzerine kurulmuştur. İnsanlar, zulmettikleri, barbarca davrandıkları, hırsızlık yaptıkları, cinayet işledikleri ve tanrılara inanmadıkları için yok edilmişlerdir.

İlkel toplumların inanç sistemleri olan mitlerin, yaptırım güçleri fazladır.

Yukarıda gördüğümüz parçaların hepsinin temelinde, insanlara iyi olan şeyleri yapmaları telkin edilmektedir. Tanrıya veya Tanrılara inanmalı, başkalarını rahatsız edecek hareketlerden sakınmalı, hayvanlara iyi davranmalı, hırsızlıktan, cinayetten sakınmalıdır. Bunun dışında hareket edilecek olursa (**Sel Felaketi**) ile yok edileceklerdir. Kötülük cezasız kalmayacaktır.

Mitik dönem kapandıktan sonra da, insanların hayatında, derin izler bırakmış olan bu kutsal hikâyeler kaybolup gitmezler. Başka şekillere dönüşerek, yaşamaya devam ederler.

Efsaneler, mitler gibi, sadece başlangıç zamanlarının, ilkel zamanlarının ürünü değildir. Her devirde ortaya çıkabilirler. Onlar da mitler gibi, belli bir inanç etrafında teşekkül ettikleri için, kutsal unsurlar içerirler. Konularını mitlerden alan, onların mesajlarını günümüze taşıyan efsanelerde, eski kutsal hikâyelerin izlerini görebiliriz. Sel mitleri efsane şeklinde günümüzde devam eder. Bunlardan ikisini kaydetmek istiyorum. Birinci efsane, Tatarlarla ilgili olan “Dipsiz Göl” efsanesidir:

Tataristan’da, eski zamanlarda, gölün bulunduğu yerde bir köy varmış. Orada yaşayanlar, zengin ve müreffeh bir hayat sürerlermiş. Evlerini, sağlam ve büyük tahta duvarlar kapatmış. Bir gün, köye yaşlı bir dilenci gelmiş. Açmış ve yorgun düşmüş ayaklarını, güçlükle sürüyormuş. Bir kapıyı çalmış, bağırmişler. İkincisinde, cevap bile vermemişler. Üçüncüsünde, köpeğe ısırtmışlar. İhtiyar, köyden güç hâl ile çıkmış ve bir dağa tırmanmış, can acısıyla kargışlamış. O dakikada, köy yere batmış ve onun yerinde göl meydana gelmiş. Bu göle, “Dipsiz Göl” demişler.

İnanıldığına göre, bu dilenci Hızır

- İlyas imiş. Bu yuvarlak göl, ondan kalmış. Onu dipsiz göl, diye adlandırırılar. Doğru mu, değil mi ama bazıları “Şimdi de, sabah erken vakitlerde, gölden sesler işitilir, orada horozlar öter.” diye söylerler.⁸

Efsanede, Utna piştim - eşi ile Hızır - İlyas arasındaki benzerliği, hemen görebiliriz. İkisi de ölümsüzdür. Bu efsanede de insanların iyiliği ölçülmüş, kötülük sular altında kalmak suretiyle cezalandırılmıştır. Zengin ve varlıklı insanlar, aç ve yoksul bir insanla, zenginliklerini paylaşmak istemeyip onu hor görürler. Kötülük karşılıksız kalmamalıdır. Hepsi, sular altında kalarak, cezalandırılırlar.

Mitler ve efsaneler, insanların hayatına anlam katan halk ürünleridir. Bu eserlerde, kutsal varlıkların yer alışı, insanlar üzerindeki yaptırım gücünü artırır. İyilerin, her zaman yaptıklarının karşılığını alacakları, kötülerin de cezasız kalmayacakları telkin edilir.

NOTLAR

1 N. K. Sanders, *Gilgamiş Destanı* (çev. Sevin Kutlu-Teoman Durah), Hürriyet Yay., İstanbul, 1973, 109.

2 *Kutsal Kitap*, “Eski ve Yeni Antlaşma, Tevrat, Zebur, İncil,” Ohan Matbaacılık Ltd., İstanbul, 2001

3 *Lukha 6: 46-47-48*

4 *Hud Suresi*

5 J. F. Bierlein, *Parallel Myths*, U.S.A., 1994, 128-129.

6 age., 126.

7 age., 134.

8 Bilge Seyidoğlu, *Türk Dünyası Efsaneleri* (basılmamış kitap), Erzurum, 2001, 32.